

Verlag - Digitale themabijeenkomst

Ontwerpend werken in Overgangsgebieden

‘Ontwerpend Werken in Overgangsgebieden’

Op 5 februari 2026 vond de digitale themabijeenkomst *Ontwerpend Werken in Overgangsgebieden* plaats.

Ontwerpend werken is een aanpak om de verschillende opgaven die in een gebied spelen in samenhang te bekijken en met betrokkenen oplossingsrichtingen te ontwikkelen. Door met kaarten, beelden en scenario's te werken, ontstaat ruimte voor creativiteit en het ontwikkelen van integrale oplossingen voor de complexe gebiedsopgaven. De gebieden rondom Natura 2000-gebieden, ook wel de overgangsgebieden genoemd, spelen een belangrijke rol in het realiseren van het systeemherstel voor het behoud en herstel van de biodiversiteit in Natura 2000-gebieden. Het is juist in de overgangsgebieden dat de aanpak op alle drukfactoren nodig is waarbij ook de verbinding tussen toekomstbestendige landbouw en de ontwikkeling van meer robuuste natuur kan worden gelegd.

Tijdens de digitale themabijeenkomst laten we zien hoe de ontwerpende aanpak helpt om bij de aanpak van systeemherstel nieuwe toekomstperspectieven in deze gebieden te ontwikkelen.

Mark Hoevenaars, programmamanager Programma Natuur vanuit IPO, heet de ruim 200 deelnemers van harte welkom. Het is een recordopkomst voor de lerende samenwerking, met ongeveer de helft van de deelnemers die voor het eerst aansluit bij een digitale themabijeenkomst. De deelnemers vormen een breed en divers gezelschap, met aanwezigen vanuit ministeries, provincies, gemeenten, waterschappen, terreinbeherende organisaties en adviesbureaus.

Mark Hoevenaars schetst in zijn introductie de stand van zaken rondom Programma Natuur, dat in 2020 is gestart als een gezamenlijk programma van het Rijk, provincies en natuurbeheerders. De eerste fase is afgerond. Er ligt een overzicht van maatregelen die nodig zijn om te werken aan systeemverbetering, zowel in als rondom natuurgebieden.

In de tweede fase staat systeemherstel centraal, waarbij overgangsgebieden een grote rol spelen. Deze overgangsgebieden brengen bestuurlijk complexe vraagstukken met zich mee, onder meer omdat hier verschillende sectoren samenkomen, zoals landbouw, natuur, water en recreatie.

Vanuit het regeerakkoord zijn er aanvullende middelen en instrumenten voor natuur(herstel) beschikbaar gesteld. Nu is de vraag wat we kunnen met de beschikbare instrumentenkoffer en hoe we verbindingen kunnen leggen tussen opgaven. Ontwerpend werken biedt volgens Mark een belangrijke sleutel om deze samenhang zichtbaar en bespreekbaar te maken.

Tijdens deze digitale themabijeenkomst behandelen we twee praktijkvoorbeelden over ontwerpend werken in overgangsgebieden.

Inhoud

1. Twee voorbeelden uit de praktijk

- **Richard Rozemeijer**, netwerkregisseur Provincie Zeeland, over ontwerpend onderzoek in de Provincie Zeeland.
- **Ruud Vos**, procesbegeleider overgangsgebieden Provincie Noord-Brabant, over het Programma Overgangsgebieden Natura 2000.

2. In gesprek met **Richard Rozemeijer**, **Ruud Vos**, **Diana Balster**, beleidsmedewerker Landschap bij het ministerie van BZK, en **Vera Minten**, lerende samenwerking Programma Natuur.

Waar ben je vandaag nieuwsgierig naar?

Samenwerking

Hoe ontwerpend onderzoek kan helpen bij de transitie van overgangsgebieden

Waar kansen liggen voor agrarische projecten

Do's en don'ts

Welk perspectief voor de agrariërs

Hoe creëer je een safe space

Vertaling van beleid naar inrichting

Praktijkvoorbeelden

Ontwerpende aanpak in de praktijk i.p.v. theorie

Hoe houd je de gang erin

Juridische borging

De rol van inwoners/ondernemers bij landschapsplannen

Verwachtingen goed managen

Meerwaarde van ontwerpend onderzoek/ontwerpende aanpak in de gebieden

Actuele ontwikkelingen

Hoe combineer je de verschillende opgaven

Hoe krijg je iedereen mee

Perspectief

Onzekerheden rondom beleid

Afweging van belangen

Inspirerende voorbeelden

De Zeeuwse Aanpak

Praktijkvoorbeeld 1: Ontwerpend Onderzoek in de Provincie Zeeland

Richard Rozemeijer, netwerkregisseur bij de Provincie Zeeland, neemt de deelnemers mee in de Zeeuwse Integrale Gebiedsaanpak (ZIGA). Deze aanpak is ontwikkeld om sectorale beleidsopgaven met elkaar te verbinden en tegelijkertijd inwoners en ondernemers actief te betrekken. De Provincie heeft ontwerpend onderzoek een centrale plek gegeven in deze Zeeuwse aanpak. Richard: “Ontwerpend onderzoek zien wij als verbinder tussen de systeemwereld, leefwereld en fysieke wereld.”

Kenmerkend voor de ZIGA is een open proces met lokaal maatwerk. Dit maatwerk is gebaseerd op meervoudige waardecreatie op zowel economisch, maatschappelijk, sociaal als ecologisch vlak. De Provincie werkt samen met zogenoemde *streekholders*: “Stakeholders met liefde voor het gebied, die ook de handen uit de mouwen willen steken,” aldus Richard. De focus ligt hierbij op waardesturing, in plaats van sectorale beleidssturing.

Ontwerpend werken in de praktijk

Binnen de Zeeuwse aanpak start ontwerpend onderzoek met een uitgebreide gebiedsanalyse, waarbij de identiteit van het gebied centraal staat. Richard: “De eerste stap is kijken wat er speelt in het gebied.” Daarnaast speelt relatieopbouw een belangrijke rol. “Een relatie kun je alleen bouwen als je met elkaar in gesprek gaat. Een relatie vereist dialoog,” aldus Richard. En de kracht ligt in het doorvragen om werkelijk te weten te komen welke behoeftes, problemen of emoties schuilgaan. “De oplossing vind je niet bij het antwoord, maar bij de vraag achter de vraag.”

Voorbeelden uit Zeeland

Richard vertelt hoe in het Grenspark Groot Saeftinghe in het begin sprake was van weerstand. Door het voeren van gevoelige gesprekken en het delen van kennis is het proces in de loop van acht jaar verschoven van weerstand naar gezamenlijke ontwikkeling. Richard: “Vertrouwen opbouwen vraagt tijd en de duur verschilt per gebied.”

Ook onderstreept Richard nogmaals het belang van aansluiten bij de identiteit van een gebied: “Het DNA van het Grenspark verbindt de mensen die in het gebied wonen.”

In de Robuuste Scheldepolders werkt de Provincie aan de ontwikkeling van natuur, recreatie en landbouw. In dit agrarische overgangsgebied kregen boeren de ruimte om zelfbedachte maatregelen uit te proberen. Zo kwamen ze op verdund zaaien, waarbij zaden met meer ruimte van elkaar worden ingezaaid. Dit zorgt ervoor dat akkervogels zoals de gele kwikstaart extra foerageergebied hebben. Richard benadrukt dat belangen niet tegenover elkaar hoeven te staan: “Boeren staan niet tegenover natuur. Ze willen best meebewegen. Als overheid heb je de rol om er middenin te staan en te kijken hoe je samen verder kan komen.”

Geleerde lessen

Al met al vraagt ontwerpend werken om een actieve, betrokken rol van de overheid. **Raquel Jimenez, senior strateeg bij de Provincie Zeeland**, voegt toe: “Het is een andere manier van samenwerken, gericht op duurzame relaties en projecten waarin concrete, meetbare resultaten worden behaald.” Vertrouwen groeit door tijd te nemen voor echte gesprekken en het uitwisselen van kennis. Coöperatieve samenwerking vraagt oefening, maar is belangrijk om een gezamenlijke waarde te creëren. Richard eindigt zijn presentatie dan ook met een uitnodiging aan iedereen om met elkaar in gesprek te gaan.

- Bekijk [hier](#) de presentatie van Richard terug
- Download [hier](#) de PowerPoint presentatie van Richard (pdf)

Verdund zaaien in Grenspark Groot Saeftinghe

Beeldbank Provincie Zeeland

Vragen aan Richard Rozemeijer

Hoe heb je het participatieproces vormgegeven? Op welke manier hebben ontwerpers ondersteund bij het proces?

Richard: We werken altijd met ontwerpers. Dat is echt een tip. Ontwerpers hebben een andere positie en durven extremen op te zoeken. We doen het wel altijd samen, met goed verwachtingenmanagement.

Hoe gaan jullie om met de spanning tussen de tijd die nodig is voor zorgvuldige relatieopbouw in een gebied en de druk vanuit beleid om snel resultaten te boeken?

Richard: In het Grenspark Groot Saefinghe waren de sociale relaties zo verstoord dat het proces meer tijd nodig had dan op andere plekken. In bijvoorbeeld Walcheren en Schouwen lag het tempo hoger. Als je met een streek aan de gang gaat en je wilt een goede relatie opbouwen, vraagt dat tijd. Ik ben zelf van mening dat je die tijd ook moet nemen; het bouwen van vertrouwen kost nu eenmaal tijd.

Hebben jullie de natuuropgaven als randvoorwaarde opgesteld bij alle scenario's?

Richard: Ja, dat is wel belangrijk. De natuuropgaven moeten een plek krijgen in de scenario's. Tegelijk probeer je samen te kijken hoe je die verbindt met andere belangen. In het Grenspark hebben we bijvoorbeeld 50 hectare experimenteergrond gehad, zodat boeren maatregelen in de praktijk konden uitproberen. Door die ruimte te bieden, kun je natuuropgaven concreet maken. Grond is heel belangrijk.

Je zegt dat boeren niet tegenover natuur staan. Hoe geef je dat vorm in de praktijk?

Richard: Door uitwisseling en door de dialoog aan te gaan. Elkaar leren kennen. Vaak willen boeren best meebewegen, maar het gaat ook over het bieden van alternatieve verdienmodellen en perspectief.

Hoe meten jullie de voortgang van de stikstofreductie? En hoe borgen jullie de haalbaarheid van de wettelijke doelen?

Richard: We hebben daar een programma voor ontwikkeld waarin we maatregelen invoeren en toetsen aan kritische grenzen. We werken daarin nauw samen met het Rijk. Het hebben van financiële middelen om in de gebieden aan de slag te gaan, is daarbij wel belangrijk. Als je die hebt, kun je echt stappen zetten.

In de presentatie riep je op om van de Zeeuwse aanpak mogelijk een Nederlandse aanpak te maken. Is een CoP voor jou een manier om samen aan die Nederlandse aanpak te werken?

Richard: Zeker. Er zijn al verschillende netwerken en communities waarin we ervaringen uitwisselen. Laten we die vooral groeien. We kunnen met deze methode grote stappen zetten en veel van elkaar leren.

➤ Lees [hier](#) meer over een CoP Ontwerpend Werken

“De oplossing vind je niet bij het antwoord,
maar bij de vraag achter de vraag”

Richard Rozemeijer

Praktijkvoorbeeld 2: Programma Overgangsgebieden Natura 2000

Ruud Vos, procesbegeleider overgangsgebieden bij de Provincie Noord-Brabant, gaat in zijn presentatie in op de Brabantse aanpak voor systeemherstel in overgangsgebieden rondom Natura 2000-gebieden. Deze aanpak is nauw verbonden met de Gebiedsgerichte Aanpakken (GGA's), waarin samen met gebiedspartijen wordt gewerkt aan het versterken van natuur en waterkwaliteit, en het ontwikkelen van een duurzaam toekomstperspectief voor de landbouw. De aanleiding is de noodzaak om de natuur binnen Natura 2000-gebieden te versterken en de drukfactoren vanuit de omgeving te verminderen, onder meer door duurzaam grondgebruik in aangrenzende zones.

Ruud schetst dat de opgave inhoudelijk helder is, maar dat de uitwerking complex blijkt: "Het streefbeeld dat we voor ogen hebben is makkelijk uitgelegd, maar daadwerkelijk is het anders." Daarmee doelt hij op de complexiteit in gebieden door onder andere uiteenlopende belangen van grondeigenaren en ondernemers, en onzekerheid over financiële middelen.

Veranderende context

De Provincie heeft te maken gehad met ingrijpende externe ontwikkelingen, zoals uitspraken van de Raad van State over gewasbeschermingsmiddelen en het wegvallen van extra financiële middelen na het stopzetten van het NPLG. Door het wegvallen van deze middelen was er minder financiële ruimte beschikbaar voor gebiedsprocessen en uitvoering.

Tegelijkertijd vroegen de uitspraken van de Raad van State om een scherpere juridische onderbouwing van activiteiten die mogelijk significante effecten hebben op Natura 2000-gebieden. Dit betekende dat de Provincie nadrukkelijker moest kijken naar vergunningverlening, handhaving en juridische borging. Ruud benoemt hoe dit doorwerkt in de rol van de Provincie: "We hebben als overheid meerdere petten op. Onze insteek is veranderd van een open houding, samen stappen maken, naar een juridische houding waarin het zoeken is naar wat er nog wel kan."

Deze rolverandering heeft invloed op de dynamiek in gebiedsprocessen. Ruud geeft aan dat dit in sommige gevallen heeft geleid tot moeilijke gesprekken en het verlies van vertrouwen. "We moeten opnieuw investeren in relatieherstel." En dat is het punt waar de Provincie nu staat.

Aanpak in drie sporen

De huidige aanpak bestaat uit drie sporen: uitvoeringsmaatregelen binnen de GGA's met ruimte voor maatwerk, het op orde brengen van vergunningverlening en handhaving, en het sturen op duurzaam grondgebruik. Daarbij blijft volgens Ruud het langetermijnperspectief leidend: "Sturen op duurzaam grondgebruik blijft de stip op de horizon waar we naartoe willen werken." Ook hoopt hij dat de Provincie door het nieuwe regeerakkoord meer financiële ruimte krijgt om door te pakken.

- Bekijk [hier](#) de presentatie van Ruud terug
- Download [hier](#) de PowerPoint presentatie van Ruud (pdf)

Vragen aan Ruud Vos

Willen jullie werken met een vaste afstand rondom natuurgebieden, of laten jullie je daarbij leiden door hydrologisch/landschapsecologisch functioneren?

Ruud: Oorspronkelijk was het idee om met een vaste zone van 500 meter te gaan werken, vanuit eenduidigheid. Daar zijn we nu van afgestapt. We kijken nu per gebied naar onder andere de gevolgen van onttrekkingen en gewasbeschermingsmiddelen. Elk gebied is verschillend.

We spreken van het afwaarderen van landbouwgrond naar natuur. In integrale gebiedsopgaven kan het maatschappelijk en gezondheidstechnisch gewenst zijn natuur toe te voegen. Is dat ook jullie wens?

Ruud: Het is niet de bedoeling om er natuur van te maken. Het zou altijd landbouwgrond blijven, maar wel met beperkingen op het gebruik van mest en gewasbeschermingsmiddelen.

De veranderende houding van gesprekspartner naar bevoegd gezag heeft het vertrouwen in het gebied geschaad. Hoe herstel je die relatie en kom je weer tot samenwerken?

Ruud: De samenwerking in de GGA's loopt door, maar het is duidelijk dat er opnieuw en intensiever geïnvesteerd moet worden in de relatie, zowel met gebieden als tussen partijen onderling. Dat vraagt om gesprekken met elkaar. Daarbij is het belangrijk om weer tot een gezamenlijke feitenbasis te komen; samen naar de situatie kijken en van daaruit verder bouwen.

Wat is er nodig voor zo'n gezamenlijke feitenbasis?

Ruud: Wat je ziet is dat de uitspraken van de Raad van State verschillend worden geïnterpreteerd. De eerste uitdaging is dus al om te komen tot een gezamenlijke interpretatie en vervolgens bijvoorbeeld samen werken aan een juridisch advies waar we achter staan.

GGA's lopen al lang in Brabant, er zijn nog geen of maar heel beperkt maatregelen uitgevoerd. Wat lost de aanpak op die jij nu aangeeft?

Ruud: Die gaat ervoor zorgen dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen flink zal dalen. Hetzelfde geldt voor beregening, dat onttrekkingen minder worden voor N2000-gebieden. Dit zijn beide grote drukfactoren. Het gaat om het op orde brengen van randvoorwaarden voor het systeemherstel.

Hoe gaan jullie om met de ontwikkeling dat melkveehouders stoppen en hun grond wordt overgenomen voor intensieve akkerbouw?

Ruud: Dit is een ontwikkeling die wij ook zien, terwijl we juist de melkveehouderij liever zien nabij de N2000-gebieden dan de intensieve akkerbouw. Omdat die een grotere invloed hebben qua drukfactoren op de instandhoudingsdoelstellingen. Onder andere deze ontwikkeling zorgt er voor dat overgangsgebieden op de agenda zijn gekomen.

Hebben jullie integrale gebiedenaanpakken, waarin opgaven gekoppeld worden (brede welvaart, economie) en de wensen van de gebieden en de mensen die daar wonen, werken en ondernemen?

Ruud: In de GGA's wordt gezocht naar slimme combinaties van oplossingen om water, bodem en lucht op orde te brengen om daarmee de natuur te helpen zich te herstellen en toekomstperspectief voor de landbouw te houden. Daarbij zijn opgaven zoals leefbaarheid, economie en gezondheid voor eenieder die daar woont, leeft en werk er ook onderdeel van.

Panelgesprek

met Richard Rozemeijer, Ruud Vos, Diana Balster en Vera Minten

In het panelgesprek gaan Richard Rozemeijer, Ruud Vos, **Diana Balster**, **beleidsmedewerker Landschap bij het ministerie van BZK**, en **Vera Minten**, **lerende samenwerking Programma Natuur**, met elkaar in gesprek over de verdere doorwerking van de ontwerpende aanpak.

Diana licht toe hoe ze vanuit Mooi Nederland bezig zijn met het stimuleren van de ontwerpende aanpak. Zo hebben ze een [Handreiking 'Overgangsgebieden in Transitie'](#), een bijbehorend [Praktijkwerkboek](#) en een [Ruimtelijke kwaliteitsaanpak](#) ontwikkeld. Als je concrete handvatten wilt om aan de slag te gaan met de ontwerpende aanpak, kun je de stappen in de handreiking volgen.

Op de vraag welke randvoorwaarden Diana belangrijk vindt voor de ontwerpende aanpak, zegt ze: "Het is zó belangrijk dat er energie in het gebied zelf zit." Daarnaast noemt ze het belang van vertrouwen en een veilige tussenruimte. "Een samenwerking waarin mensen kunnen zeggen wat ze vinden, ruimte voor de vraag achter de vraag."

Richard onderstreept dat er inmiddels veel handreikingen beschikbaar zijn. De uitdaging zit volgens hem vooral in het daadwerkelijk toepassen van alle kennis. "Ik denk dat we nu onze energie moeten inzetten op het toepassen ervan. Ga maar aan de slag. Geef gebieden de kans om zich verder te ontwikkelen en sta er als overheid naast."

Vera onderschrijft Richards positivisme en gaat in op de betekenis van het nieuwe regeerakkoord. Hoewel er sprake is van een minderheidscoalitie, biedt het akkoord nieuwe perspectieven en financiële ruimte. "Samenwerking tussen het Rijk, overheden en bedrijfsleven is essentieel om stappen te zetten. De komende tijd is het ook voor de ambtenaren een uitdaging om te kijken met welk politiek draagvlak we dat kunnen doen. Vanuit de lerende samenwerking willen we professionals blijven ondersteunen om met en van elkaar te leren rond de uitvoering van Programma Natuur."

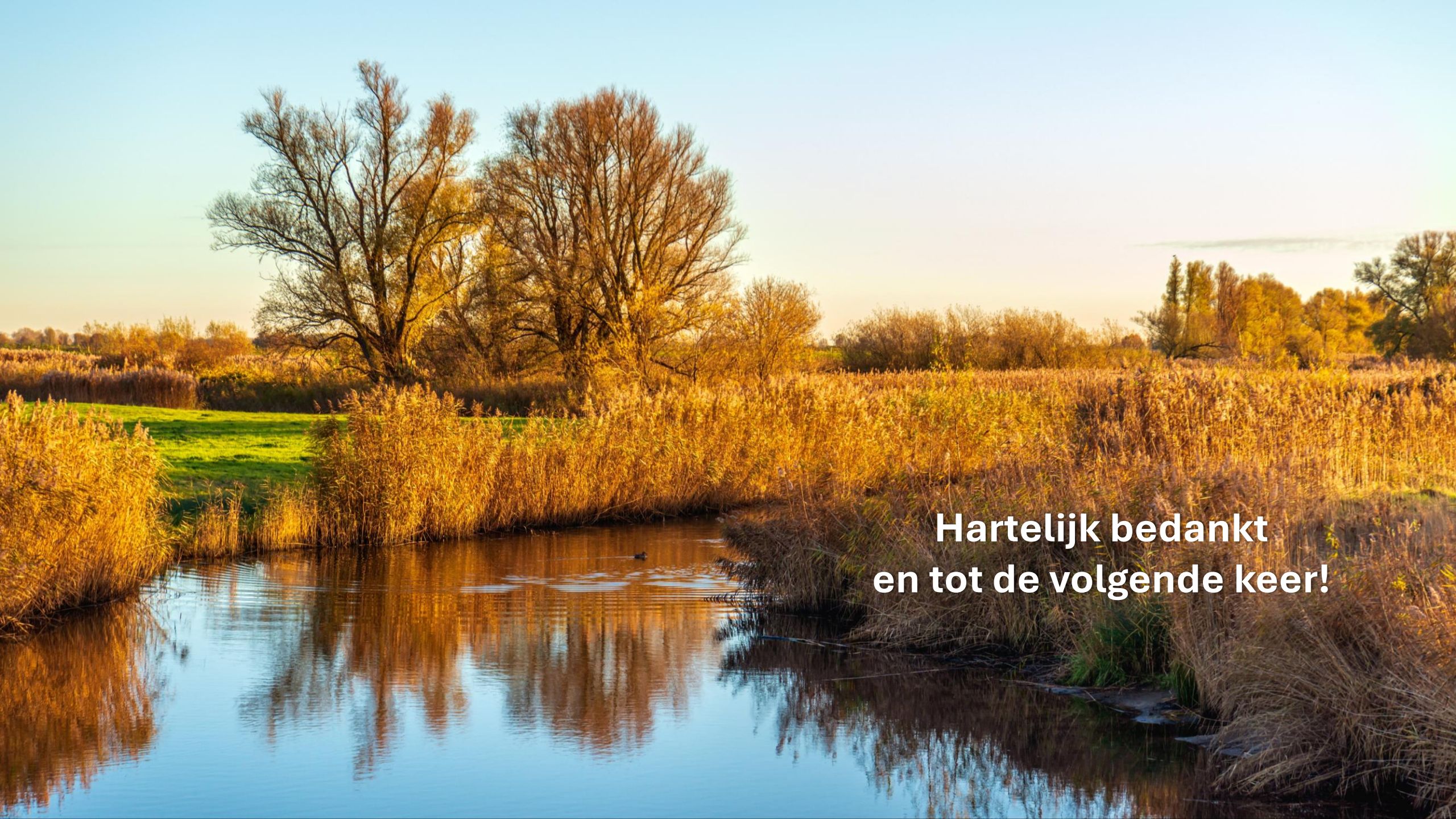
Ruud benadrukt dat het regeerakkoord financiële ruimte biedt om daadwerkelijk stappen te zetten in de gebieden en ondernemers te ondersteunen. Ruud: "Zo kunnen we samen verandering teweeg brengen in de gebieden. En van elkaar gebruikmaken om drukfactoren te verminderen. Dit is een effectievere manier dan enkel vanuit handhaving te werken."

Raquel Jimenez, collega van Richard Rozemeijer, deelde in de chat dat juist met een minderheidskabinet de regio uitkomst kan bieden. Volgens haar laten coalities tussen Rijk en regio zien dat er draagvlak is in de gebieden om opgaven te realiseren. "Dan moet de oppositie toch sterker in de schoenen staan om 'tegen' te zijn." Zij gaf aan dat het mogelijk wat meer "meestribbelen" wordt, maar dat de regio voor het Rijk wellicht nu een belangrijke sleutel is.

Richard: "Ik ben ervan overtuigd dat een goed gebiedsplan zichzelf verkoopt. Kom jongens, we kunnen aan de slag! Begin maar met de gebiedsplannen."

➤ Bekijk [hier](#) het panelgesprek terug

**Hartelijk bedankt
en tot de volgende keer!**